

LINGUISTICS / DİL BİLİM / DİLÇİLİK

FRANSIZ DİLİNDƏ XÜSUSİ İSİMLƏRİN ÜMUMİ İSİMLƏRƏ VƏ ÜMUMİ İSİMLƏRİN XÜSUSİ
İSİMLƏRƏ TRANSFORMASIYASI

Seyid Vəfa Mirəhməd qızı

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dillər Universiteti, Azərbaycan
Orcid id: 0000-0001-2345-6789

Abstract. This article is based on the study of the process of transformation of proper nouns into common nouns and common nouns into proper nouns in the French language.

It is noted in the article that linguists have put forward different, sometimes conflicting opinions about this process of transformation of proper nouns into common nouns and vice versa.

In the article, it is concluded that a proper noun changes into two forms when it becomes a common noun: the change of the syntactic and semantic meaning of a proper noun accompanied by determiners and modifiers. An object called by a common name is indefinite and unlimited, an object called by a specific name is always a definite and concrete object.

At the same time, it should be noted that common nouns are distinguished from specific nouns only by their difference in meaning. If the concreteness of the named object is not clear, the tradition of changing the proper noun to a common noun is observed. If, on the other hand, the object named by a common noun is definite and concrete, it becomes a proper noun.

Key words: transformation, proper noun, common noun, association, concept, meaning.

Xüsusi isimlərin ümumi isimlərə və ümumi isimlərin xüsusi isimlərə çevrilməsi prosesi çox yayılmış dilçilik hadisələrindən biridir. Bu hadisə yeni müstəqil leksik vahidlər əmələ gətirən bütöv çevrilmə və xüsusi isimin statusunu dəyişə bilməyən situativ və ya natamam çevrilmə ola bilər. Bildiyimiz kimi xüsusi isimlər ümumi isimlərdən yarandığı kimi ümumi isimlər də xüsusi isimlərdən yarana bilər. Xüsusi və ümumi isimlərin qarşılıqlı əlaqəsi (təsiri), əsasən, onomastik lüğət tərkibinin və appelyativlərin bir-biri ilə yerini dəyişməsi zamanı baş verir.

Apardığımız tədqiqatlardan məlum olur ki, xüsusi isimlərin ümumi isimlərə çevrilməsi və əksinə olan bu proses haqqında dilçilər fərqli, bəzən də ziddiyyətli mülahizələr irəli sürmüşlər.

İlk dəfə olaraq xüsusi və ümumi isim fərqliliyi problemi üzərində Stoisilər tədqiqat aparmışlar. Xüsusi isimlər min illərlə öncədən bəri qrammatik terminologiyanın tərkib hissəsi olduğuna görə dilçilik sahəsində müzakirə obyektı olmamışdır. A. Doza yazırdı: "Ümumi isim eyni kateqoriyaya, eyni cinsə və eyni növə aid olan bir canlı və ya əşyanı ifadə edir. Xüsusi isim isə, əksinə, ifadə etdiyi canlı və əşyanı fərdiləşdirir [4, -p. 57]. Beləliklə, ümumi isim əşyaların kateqoriyasını və sinifini ifadə etdiyi halda xüsusi isim fərdi mənə ifadə edir: "eşşək ümumi isimi işlədildikdə eşşəklər sinfinə, mümkün olan və ya bütövlükdə eşşəyə işarə edilir, xüsusi isim Sokrat işlədildikdə isə Sokrat adlanan fərdə, Sokratın özünə işarə edilir. Bu ekstensiya fərqi referent kateqoriyaları ilə əlaqəli ümumi isim və fərdlərlə əlaqəli xüsusi isim arasında ziddiyyətin əsası kimi hesab olunur [Leroy, 2004: p. 21]. Bununla yanaşı, qeyd etmək lazımdır ki, ümumi isimləri xüsusi isimlərdən ayıran yalnız onların mənə fərqi vardır.

Müxtəlif dövrlərdə tədqiqatlar aparan Doza (1928) və Şoran (1994) bildirirdilər ki, söhbət kontinuumunda xüsusi və ümumi isim arasında ayrılıqdan gedir, bu iki isim növü arasında fərqlilik onların təbiətindən deyil dərəcəsindən asılıdır: təcrübəyə əsaslanan məlumatlar göstərir ki, isimin bir kateqoriyadan digərinə keçidi çox sadə və adi bir hadisədir. A. Şişa Halevi belə bir fikir irəli sürür ki, xüsusi və ümumi isimləri bir tərkibdə birləşdirən "tədrici konsepsiya"ya görə sintaksis cəhətdən fərqlilik onları adın miqyasından az və ya çox dərəcədə yüksək səviyyədə yerləşdirir. [Shisha-Halevy, 1989: s.34].

A. Şişa Halevinin bu fikrinin orijinallığı ondan ibarətdir ki, o hər iki növ isim arasında təbii müxtəlifliyə deyil kontekstə əsaslanan dioxotomiya (iki element, iki fikir arasındakı ziddiyyət) yaradır.

Xüsusi isimlər haqqında lingvistik tədqiqat işlərində bəzən son onilliklərdə tərcüməçilərin bu elementlərin tərcüməsinə həsr edilmiş və kütləvi surətdə işıq üzə görən kitablarına və məqalələrinə də müraciət edilir. Tərcüməçilər də qeyd edirlər ki, xüsusi isimlər dəqiq istinad mənbəyi olmayan məqsəd üçün işlədildikdə ümumi isimlə əvəz olunurlar. Burada janr kriteriyasının da əhəmiyyəti böyükdür. Hər hansı bir romanı tərcümə edən tərcüməçi səhifənin aşağı hissəsində qeydlər verə bilər, ancaq alt yazılı bir filmi tərcümə edən tərcüməçinin bu imkanı olmur. Məsələn, *Killing Bono* filmində bir personajı fitə tuturlar, o cavab verir ki, belə etməsənlər, o Etona gedib. Bu söz francofoniya dünyasına naməlum söz olduğuna görə tərcüməçi onu

daha beynəlmiləl olan "Oksfordda təhsil almışam" ifadəsi ilə əvəz edib. Çox tez-tez adın dəyişməsi mədəni maneəni aşmaq çətin olduğuna görə alınma sözün assimilyasiyası ilə müşayiət olunur. Alt yazılı ingilis *Bad education* teleserialında əsas surəti icra edən həvəskar aktyor bildirir: « Chlorine is my kryptonite. One drop of that shit and I go from Jamie Redknapp to Harry Redknapp like that ». Oğullar və ata redknappin ad-sanı kifayət qədər olmadığına görə tərcüməçi onu « *je passe de Zidane à Ribéry* » - Zidandan Riberiyə keçərəm kimi verir. Əgər onların ailə qohumluğu yoxdursa, izotopluq (futbol) və fiziki cəhətdən fərqlilik saxlanılır (Zidan gözəl, Riberi isə çirkin kimi). Assimilyasiyanın digər bir halı isə ümumi isimin xüsusi isimə keçidini işıqlandırır: Bellos « Sidney Sheldon, Danielle Steel, John Grisham və digər məşhur Amerika yazıçılarının » kitablarının tərcüməsi üzərində düşündüyü bir zamanda onun fransız tərcüməçisi sonuncu sintaqmı məşhur fransız yazıçılarının adlarını əlavə edərək xüsusi isimlər ilə əvəz edir: əgər söhbət Sidney Sheldon, Danielle Steel, John Grisham, Marc Lévy və ya Katherine Pancolun əsərlərinin tərcüməsindən gedirsə [...] » [Bellos, 2012 : p. 35]. Belə görünür ki, mətni və üslubi seçim XI/Üİ dixotomiyasında üstünlük təşkil edir, çünki original xüsusi isimin saxlanması əsasən, onun mətndəki semantik rolundan asılıdır. Müasir kontekstlərdə isə bəzən xüsusi və ümumi isim qarşılıqlı yoxa çıxır, xüsusi isim sinfinin heterogenliyi bu ziddiyyəti silməyə çalışır, çünki bəzi xüsusi isimlər stereotipik ümumi isimlərə daha yaxın olur, nəinki antroponimlərə [Jean-Louis Vaxelaire, 2016 : p. 65 -78].

Xüsusi isim ümumi isimə çevrilərkən iki formada dəyişikliyə uğrayır: determinant və dəyişdiricilərlə müşayiət olunan sintaktik və xüsusi isimin semantik mənasının dəyişməsi.

G. Kleyberin fikrincə xüsusi isimlərin ümumi isimlərə çevrilməsini onların un, des, quelques, plusieurs və s. kimi determinantlarla müşayiət olunmasından da görmək olar. Bu zaman onlar "tək" və ya "vahid" obyekt olma kimi xüsusiyyətlərini itirirlər [Kleiber, 1981:-p. 216-233]. Onların müəyyənədicisi və fərqləndirici xüsusiyyətləri tamamilə itirir və klassifikasiya və xarakterizə etmə xüsusiyyətləri yaranır, interpretativ mexanizmləri isə determinant və dəyişdiricilərlə əhatə olunan ümumi isimlərə daha yaxın olur. Bu perspektivdə determinantların mövcudluğu heç də həmişə XI-ni təyin etməyə imkan vermir. Beləliklə, le vieux Robert - qoca Rober, ma Josephine – mənim Jozefinam, ce Maigret - bu Meqre və s. kimi nominal sintaqmalarda işləyən XI – nin kontekstinə uyğun olaraq ümumi isimə çevrilmiş və ya çevrilməmiş olmasını dəqiqləşdirmək lazım gəlir. Bundan başqa onun tələffüzünə də fikir vermək lazımdır, çünki əgər vurğu determinantın və ya dəyişdiricinin üzərinə düşərsə xüsusi isim ümumi isimə çevrilmiş hesab edilir. İsmi xəbərin ad hissəsi rolunda çıxış edən və sintaktik cəhətdən dəyişməmiş xüsusi isimin də heç də həmişə bir termini müəyyən edən və fərqləndirən funksiyası olmur, ancaq klassifikasiya və xarakterizə edən funksiyası olur. Məsələn, *Verlaine n'est pas Hugo* – Verlen Hüqo deyil, *Moscou est Bombay* - Moskva Bombeydir, *Voici Yves est devenu Saint-Laurent* – Budur İv çevrilib Sen Loran oldu. Buradan belə bir sual meydana çıxır : bu zaman XI-in *Il joue du Mozart* cümləsindəki kimi artikl partitiflə (hissəci artikli) düzəlmiş refentinin təkliyi təhlükə altında olarmı ? [Jonasson, 2005 : p. 67-83; <https://doi.org/10.3917/lf.146.0067>].

Yuxarıda göstərdiyimiz kimi sözlər müxtəlif tərkibli olmadığı kimi, onların adlandırdıqları obyektlər də həmçinin, müxtəlif tərkibli deyil. Əşyanın özünə xas olan xüsusiyyəti onu adlandırmaya xidmət edən ümumi və xüsusi adın xüsusiyyətində öz əksini tapır. Müxtəlif əşyaları adlandırmaq üçün istifadə edilən adlar hissədən bir-birinə keçən növlərin geniş şkalasını yaradır. Qarışıq leksik qrupların oxşarlığına baxmayaraq onların bir xarakterik bölünməsi aydın şəkildə görmək olur – bu bölünmə ümumi və xüsusi adlara bölünmədir. Biri ilə digəri arasında demarkasiya xəttini təyin etmək üçün işçi formulası kimi aşağıdakılar götürülür:

- Ümumi ad adlandırılan əşya və ya əşya qrupu ilə onun sinifi arasında əlaqə yaradır, əsas konnotasiyaya malik olur (anlayışla əlaqə) və əlavə konnotasiyalara da malik ola bilər (bir əşya və ya sözlə əlaqəli dil kollektivinə və ya onun ayrı-ayrı üzvlərinə mütləq surətdə şamil olunmayan əlavə xüsusiyyətlər). Ümumi adla adlandırılan obyekt qeyri-müəyyəndir və hüdudsuzdur;

- Xüsusi ad sinif ilə deyil fərdi əşya ilə (hansı ki, çoxlu hissələrdən ibarət ola bilər, ancaq onlar bir bütöv vahid kimi qəbul edilir) və ya hətta, hər biri ayrı-ayrılıqda qəbul edilən eyniadlı bir-neçə obyektə əlaqəlidir. Ayrı-ayrı əşyaları fərdi surətdə ifadə edən xüsusi ad anlayışla əlaqəli olmur (əsas konnotasiyaya malik olmur), ancaq kənar, əlavə konnotasiyalara malik ola bilər (əgər adlandırılan obyekt kifayət qədər tanınmış olarsa). Əgər hər hansı bir əlavə konnotasiya əsas konnotasiyaya keçərsə, xüsusi isim ümumi isimə çevrilir. Xüsusi adla adlandırılan obyekt həmişə müəyyən və konkret obyekt olur.

Əgər adlandırılan obyektin konkretliyi dəqiq olursa xüsusi isimin ümumi isimə keçməsi ənənəsi müşahidə edilir. Əgər əksinə ümumi isimin adlandığı obyekt müəyyən və konkret olarsa o xüsusi isimə çevrilir. Terminoloji səhədən kənar olan çoxlu nomenklatur sözlər və terminlər üçün səciyyəvi olan idraki əlaqələrin əşyaviliyi və qeyri-müəyyənliyi onların xüsusi adlara çevrilməsini asanlaşdırır: antroponimlər Elektron, Marten, zoonimlər Radikal, Alagöz, toponimlər Nikel, Asbest və s.

Xüsusi isimlər, eyni zamanda terminlər və nomenklatur sözlər üçün əvəzolunmaz ehtiyat mənbəyidir, belə ki, onların vasitəsi ilə ümumi anlayışların və situasiyaların dəqiqləşdirilməsinə və konkretləşdirilməsinə nail olunur: Nyuton qanunu, Behterov həbləri, Bordo şərabı, falqa kağızı və s. Bu cür nümunələr, adətən, elmi qanunvericilikləri, müxtəlif maddə birləşmələrini və ya orqanları və parçaları, müqayisədilməz dərəcədə güclü olan tədqiqatçıları və ixtiraçıları (adətən, böyük hərflərlə verilir) müəyyən etməyə xidmət edirlər. Əgər tədqiqatçının adı və termin müxtəlif sahələrə aid olan omonimə çevrilərsə, bəzi hallarda aid olma dərəcəsi daha zəif olur: amper, volt və s., həmçinin, eyni omonimdən istifadə edən şəxs adlarının ikincisi də naməlum ola bilər. Bu hadisə özünü daha aydın surətdə sözlər bir dildən digər dilə keçərkən göstərir. Bu zaman omonimlər digər dildə fərqli səs və yazı formasında verilir: Bertole – bertoletov duzu, Cindəralla – Göyçək Fatma. Univerbizasiya (məna saxlanılmaqla söz birləşməsindən vahid bir sözün yaranması) da baş verə bilər: Behterov həbləri - Behterovka, bertoletov duzu – bertoletka, fransız dilində *vin rouge/rose/blanc* (qırmızı, al, ağ şərab) – *rouge/rose/blanc* (qırmızı, al, ağ) və s.

Bəzən xüsusi isim tamamilə ümumi isimə çevrilir: amper (Amper) – cərəyan gücü, boykot (Boykot) – döyüş metodu və s. Bu zaman omonim isim keçmiş xüsusi isim rolundan çıxır və onun omonimi olan ümumi isimə çevrilir. Xüsusi isim kifayət qədər konnotasiyaya malik olanda ondan müqayisə üçün də istifadə edilir: Donjuaniser - özünü donjuanlığa qoymaq, donjuanisme – donjuanlıq, eşqbazlıq. Xüsusi isimlər ümumi isimə çevrilərkən digər nitq hissələri roluna da keçə bilərlər: *Coventry* – İngiltərədə II Dünya müharibəsi zamanı bünövrəsinin qoyulmasına bir gecə qalmış alman aviasiya qüvvələri tərəfindən dağıdılmış şəhər adı. Bu addan ingilis dilində *to coventry* “kökündən dağıtmaq” feili əmələ gəlmişdir. Fransız dilində *Napoléon* (l’empereur - imperator) – un *napoléon* (napoleon – 20 franklıq qızıl sikkə), *napoléonien* – napoleon (sif.); *Madeleine* – une *madeleine* (le gateau - tort), *Gavroche* (personnage des Misérables, de Victor Hugo – Viktor Hüqonun “Səfillər” romanının personajı) – un *gavroche* (gamin de Paris - Parisli oğlan, küçə oğlanı) kimi xüsusi adlar ümumi isimlər kimi işlədilir, rus dilində *Пастер* familiyasından *пастеризация* – pasterizasiya isimi və *пастеризовать* – pasterizə etmək feili yaranmışdır. Azərbaycan dilində *Təbriz* (İranda şəhər adı) – *Təbriz* (oğlan adı), *Badamlı* (qəsəbə adı) – *badamlı* (mineral su) və s. kimi işlədilir.

Feillər, sifətlər və zərflər aydın şəkildə anlaşılan olduqları üçün bu nitq hissələrinin xüsusi isimlərdən əmələ gəlməsi nominal bazanın tam appelyativasiyasından xəbər verir, məsələn, Don Juanlıq etmək. Belə abstraktlaşdırılmış sözlər adından yarandığı həmin şəxsin həyat tərzilə bağlı ensiklopedik məlumatlara malik olur, çünki yalnız bu və ya digər tipik xüsusiyyətlər və keyfiyyətlər mücərrədləşdirilərək əşyadan və ya əşya qrupundan ayrılaraq anlayış yarada bilər. Bəzən belə anlayışlar tamamilə şərti və vasitəli olur. Məsələn, bir-neçə kimyəvi maddənin adı qədim Roma allahlarının adından (qədim əlkimyaçıların ənənəsinə uyğun olaraq) götürülüb: kükürd – Vulkan – Volcan; civə - Merkuriy – Mercure; qurğuşun – Saturn – Saturne və bu adlardan da müasir elmi terminlər yaranmışdır: vulcanisation – vulkanizasiya; saturnien – Saturna aid olan, adamayovuşmaz, saturnisme – saturnizm (qurğuşunla zəhərlənmə); mercuriel – civəli, civə aparatı, mercureux – civə kimi partlayıcı (tərkibində birvalentli civə olan), mercurique – ikivalentli civə və s. Bütün bu sözlər onomastik sözdüzəltmədə iştirak edə bilməyən affiksələr vasitəsi ilə düzəlmişdir, bu da bu sözlərin xüsusi isim rolundan çıxdığını və appelyasiyaya uğradığını göstərir.

Xüsusi isimlərin konnotasiya və obraz yaradaraq ümumi isimə keçməsi aşağıdakı hallarda baş verir:

1) Adın denotatı minimum təhsil və tərbiyəyə malik müəyyən dil kollektivinin üzvləri arasında kifayət qədər tanınır (çoxlu ölkələr və onların paytaxtları, böyük çaylar və dağlar, həmin dövrün məşhur siyasi xadimləri, ədəbiyyat və incəsənət xadimləri);

2) Ad yalnız müəyyən bir denotata aid olmur və oxşar insanlar, yaşayış məskənləri, çaylar və s. üçün tipik olur. Bu tipiklik onimik əsasların leksik məzmununda və adların modellərində özünü büruzə verə bilər. Məsələn, II Dünya müharibəsi zamanı yazışmalarda *hanslar*, *friçlər* (hətta müasir dövrdə də faşistlər sözü işlədilərək ilk növbədə almanlar nəzərdə tutulur) birmənalı olaraq alman əsgərləri mənasını verirdi; Mimi, Zizi inqilaba qədərki ədəbiyyatda fransız ruhunda tərbiyə edilmiş saray xanımları konnotasiyasını verirdi.

Dildə daim xüsusi və ümumi isimlərin bir-birinə təsiri prosesi baş verir. Bu da hər bir dilin lüğət bazasının zənginləşməsinə kömək edir. N.V. Yuşmanov [Юшманов, 1942: c. 808] xüsusi isimin ümumi mənasının inkişafı prosesinin bir-neçə növünü təklif edir: a) şəxs – şəxs: hercules “güclü adam” mənasında; b) şəxs - əşya: *makintoş* “pləş” mənasında; c) yer - əşya: *bordo* (bordeaux) “şərab” mənasında; d) şəxs – hərəkət: *boykot* “əlaqənin kəsilməsi” mənasında; e) şəxs – ölçü vahidi: *amper*.

Xüsusi isimlər ümumi isimlərə çevrilən zaman onların işlənmə dairəsi genişlənir: *mesenat* (mecène) “elm və incəsənəti himayə edən mərəd varlı insan”. Xüsusi isimlərin işlənmə dairəsi o zaman hüdudsuz dərəcədə genişlənir ki, şəxs adı heyvan, quş, bitkilərə verilir: *Martin* – martin quşu, *Jan-Pol*, *Jan-Lui*, *İren*, *Şnayder* və s. – it adları, *Narcisse* – Nərgizgülü, *Margaret* – Margaritka, *Madeleine* – Madlen (piçça növü). Ancaq bu xüsusi isimlər tamamilə ümumi isimə çevrilərkən baş verir. Situativ keçid ümumi aydın anlayış və geniş

işlənmə dairəsi yaratmaya bilər, çünki xüsusi isim hər hansı bir şəraitdə ümumi isimə çevrilən zaman özünün fərdi obyektini ifadə etmə xüsusiyyətini itirir. Eyni zamanda xüsusi isim ümumi isimə çevrilən zaman onun müəyyənlik xüsusiyyəti də itir və o, konkret fərd deyil, bu və ya digər xüsusiyyətinə görə ayrılan və ya birləşən obyektə çevrilir. Belə hallarda tək halda olan xüsusi isim ümumi isimə çevrildikdən sonra çox vaxt cəm formada işlədilir. Şübhəsiz, bu o zaman baş verir ki, obyektlərdən mücərrədləşdirilərək götürülmüş və adda möhkəmləndirilmiş xüsusiyyətlər, hərəkətlər və tərzlər çoxlarına xas olur.

Bu tərzdə də şəhərlərin və digər coğrafi obyektlərin adları ümumi isimə çevrilərək "böyük şəhər", "əyalət şəhəri", "böyük çay" və s. kimi ümumi mənə kəsb edirlər. Məsələn,*Parislər, Berlinlər, Venalar yer üzündən silinsin!* (Mayakovski "Hərb və sülh). [Суперанская, 1973: с. 111-120].

Lakin L.V. Şerba A.V. Superanskayanın fikrinə zidd mülahizə ilə çıxış edərək bildirir ki, xüsusi isimlər, bir qayda olaraq, cəmdə işlədilmir. Cəm formada işlədilən familiyalar bir nəslin adıdır və *pluralia tantum* (yalnız cəmdə) kimi təqdim olunurlar.

Xüsusi isimin ümumi isimə çevrilməsi zamanı şəxsin və ya obyektin xarakterik xüsusiyyəti mücərrədləşdirilir və bu addan istifadə edilməyə başlanılır: *Paris* – "dünyəvi paytaxt", "zəngin tarixi və ənənələri olan şəhər", *Moçart* "Moçartın əsəri" və s.

Aparılan təhlillər göstərir ki, xüsusi isimlərin cəm formada işlədilməsi müxtəlif hallarda baş verir: 1) adın cəm forması real olaraq çoxlu obyektləri əks etdirsə - İclasda 4 Lüdovik iştirak edir; 2) Vinsentlər ailəsi gəldi - söhbət ər-arvaddan və ya bütöv ailədən gedirsə. Vinsentlər ailəsinin tərkibində başqa familiyaya malik olan üzvlər də ola bilər. Ər-arvadın birinin soyadı fərqli ola bilər. Bu L.V.Şerbanın soy kök müddəasını – *pluralia tantum*-u təsdiqləyir.

Ancaq bəzi ümumi isimlərin cəm formada işlədilməsi onların xüsusi isimə çevrilməsinə səbəb ola bilər: des Martini, des Everest, des Bourgognes, des Tartuffes. Bunlara misal olaraq çox geniş yayılmış oykonimləri misal göstərmək olar ki, pluralizasiya eyni zamanda toponimlər yaradır: Körpülər - Ponts, Daxmalar-Cabanes, Şəhərciklər – Cités və s.

Xüsusi isimlərin ümumi isimlərə və əksinə, ümumi isimlərin xüsusi isimlərə çevrilməsi hadisəsi əşya-söz assosiasiyasının pozulması və sözün digər leksik sahəyə keçməsi ilə əlaqədardır ki, bu da onun konnotativ uyğunluğunu dəyişir və adın real məzmununun və dil formalarının uyğunsuzluğunu əmələ gətirir. Belə uyğunsuzluq öz-özlüyündə xüsusi isimlərin əmələ gəldikləri appelyativlərdən fərqli məzmunla malik olmalarını təsdiq edir.

Bütün yuxarıda deyilənlərdən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, XI və Üİ arasındakı fərq eyni problemdən qaynaqlanır, bu fərqlilik təbii sürətdə deyil, tamamilə mədəniyyətlə əlaqəli baş verir. Bu mədəni ölçü XI tiplərindən asılı olaraq fərqli şəkildə müdaxilə edir ki, bu da onların arasındakı variasiyalara səbəb olur. Adların əvvəlki nümunəsi bunu yaxşı göstərir: yeni alətin adının və ya yeməyin adının yaradılmasının həlledici hesab olunduğunu dəqiq hesab etmək olmaz.

Müxtəlif sosial normaların onu xüsusiləşdirməyə meyli olduğunu bilə-bilə, dilçilikdə təhlil edərkən xüsusi isimi ilk növbədə leksema kimi nəzərə alaraq ümumiləşdirmək daha müdrik görünür.

İstər mənə boşluğu nəzəriyyələrində, istərsə də hiper-semantizm nəzəriyyələrində biz xüsusi isimi demək olar ki, təbiətə digər leksemlərdən fərqli mifik obyektə çevirməyə meyilliyik. Bununla belə, dilçi bunu ən klassik mənəli bir söz kimi görməlidir və biz bunu mümkün qədər obyektiv şəkildə müşahidə edə biləcəyimiz mübahisəyə son qoyaraq: bu semantik miqyasda halından asılı olaraq müxtəlif dərəcələrə malik olacaq elementdir və Harpaqon kimi eyni xüsusi isim mətnin hansısa nöqtəsində etiketə bənzəyə bilər (V aktın 5-ci səhnəsi «*Qu'est-ce, Seigneur Harpaqon, je vous vois tout ému*» - *Bu nədir, Lord Harpaqon, mən sizi tamamilə həyəcanlı görürəm* cümləsi ilə başlayanda) və ya əksinə, daha zəngin məzmunla sahib olmaq üçün (Frozin Mariana "*Aydın görürəm ki, III aktın 4-cü səhnəsində Harpaqon sizin rahat ölməyiniz üçün qucaqlamaq istədiyiniz işgəncə deyil*" dedikdə) [Jean-Louis Vaxelaire, 2016 : p. 77].

Tarix xəsislik ideyasının bu adla əlaqələndirilməsinə səbəb olacaq ki, bu da harpaqon antonomaziyasının (məşhur insanın adı ilə hər hansı bir tipdə insanın təsvir edilməsi: məsələn, "*c'est un hypocrite*" – bu ikiüzlü adamdır əvəzinə "*c'est un tartuffe*"- bu bir tartüfdür işlədilməsi) yaranmasına imkan verəcək.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Суперанская, А. В.(1973). Общая теория имени собственного. – Москва: Наука. – С.111-120.
2. Юшманов, Н.В. (1942). Грамматика иностранных слов. Словарь иностранных слов. – Москва. – С. 808.
3. Bellos D. (2012). Le Poisson et le bananier: l'histoire fabuleuse de la traduction. – Paris : Flammarion. - P. 35
4. Dauzat, A. Grammaire raisonnée de la langue française, IAC, -Lyon, -1947, -p. 57.
5. Jean-Louis Vaxelaire. (2016). De la définition linguistique du nom propre. // «Langue française», № 190. – Belgique: Université de Namur. – P.65 -78.
6. Kleiber, G. (1981). Problèmes de référence. Descriptions définies et noms propres. – Paris: Klincksieck. – P. 216-233.